

H+N+

S+ +

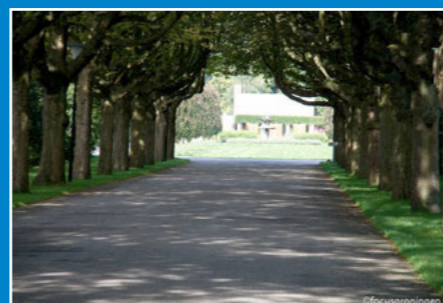
STEEN
HUIS
MEURS

ONDERZOEK NA OORLOGS GROEN
- EEN NIEUWE TIJDSLAAG -

GRONINGEN

WOONWIJK DE WIJERT

'EEN MONUMENTAAL PARK OMRINGD DOOR PARKEERDRUK EN
WINKELUITBREIDING'

SteenhuisMeurs
Cultuurhistorie &
onderzoek

CASUS DE WIJERT - EINDRAPPORTAGE (2/6)

H+N+S
Landschapsarchitecten

1.

APELDOORN – WOONWIJK KERSCHOTEN

'FABULEUZE GROENSTRUCTUUR DIE AANPASSING BEHOEFT AAN DE VERJONGING VAN DE WIJK'

2.

GRONINGEN – WOONWIJK DE WIJERT

'EEN MONUMENTAAL PARK OMRINGD DOOR PARKEERDRUK EN WINKELUITBREIDING'

3.

GRONINGEN – BEGRAAFPLAATS SELWERDERHOF

'NIEUW PROGRAMMA EN KANSEN VOOR EEN TE GROOT ONTWERPEN JAS'

4.

UTRECHT – PARK VECHTZOOM

'EEN GOUDEN KANS VOOR EEN PARK ALS SCHAKEL TUSSEN WIJKEN IN EEN VERHAAL VAN VIER EEUWEN'

5.

DEN HAAG – RECREATIEGEBIED MADESTEIN

'STADSPARK OF PERIFERIE: WAT WIL MADESTEIN ZIJN IN GROOT-DEN HAAG?'

6.

DEN HAAG – WOONWIJK NIEUW WALDECK

**'HERSTEL VAN SAMENHANG IN DE CHAOS ALS GEVOLG VAN DE GOEDE BEDOELINGEN VAN DE
KLEINSCHALIGHEID'**

H+N+

S+ +

INHOUD

> SAMENVATTING 'EEN NIEUWE TIJDSLAAG'	4	BRONVERMELDING	42
1. INLEIDING - AANLEIDING EN VRAAG	8	COLOFON	43
2. KADER: METHODIEK EN AANPAK	9		
3. HISTORISCHE ANALYSE	11		
3.1 Cultuurhistorisch beeldverhaal	11		
3.2 Thema's	26		
4. HUIDIGE SITUATIE EN OPGAVE	30		
5. ONTWERPVERKENNINGEN	32		
6. CONCLUSIES & AANBEVELINGEN	40		

SteenhuisMeurs
Cultuurhistorie &
onderzoek

H+N+S
Landschapsarchitecten

DE VOLGENDE TIJDLAAG - ZES NAOORLOGSE GROENE RUIMTES ONDERZOCHT OP HUN POTENTIES VOOR DE TOEKOMST

1.

APELDOORN – WOONWIJK KERSCHOTEN

‘Fabuleuze groenstructuur die aanpassing behoeft aan de verjonging van de wijk’

2.

GRONINGEN – WOONWIJK DE WIJERT

‘Een monumentaal park omringd door parkeerdruk en winkeluitbreiding’

3.

GRONINGEN – BEGRAAFPLAATS SELWERDERHOF

‘Nieuw programma en kansen voor een te groot ontworpen jas’

4.

UTRECHT – PARK VECHTZOOM

‘Een gouden kans voor een park als schakel tussen wijken in een verhaal van vier eeuwen’

5.

DEN HAAG – RECREATIEGEBIED MADESTEIN

‘Stadspark of periferie: wat wil Madestein zijn in groot-Den Haag?’

6.

DEN HAAG – WOONWIJK NIEUW WALDECK

‘Herstel van samenhang in de chaos als gevolg van de goede bedoelingen van de kleinschaligheid’

> Voor u ligt het onderzoeksrapport over één van bovenstaande naoorlogse groene ruimtes

De rapporten zijn het resultaat van een interdisciplinaire samenwerking van de cultuurhistorici van SteenhuisMeurs en de landschapsarchitecten van H+N+S. Wat hebben bovenstaande groene gebieden met elkaar gemeen? Ze zijn alle zes ontworpen na 1945, met dat specifieke naoorlogse elan dat de grote opgaven van toen kenmerkte – de één wel wat beter dan de ander. En ze staan stuk voor stuk voor een transformatieopgave, zonder dat er veel bekend is over de ontwerpgeschiedenis en de huidige landschappelijke kwaliteiten. Inmiddels zijn de bomen groot, de huizen klein en is de samenleving veranderd. Wat kunnen we leren van een historische en ruimtelijke analyse van deze groene ruimtes? Functioneren ze nog zoals ze ooit bedoeld waren, of bieden ze mogelijkheden voor nieuwe soorten gebruik? Met welk idioom zijn ze ontworpen, en hoe kunnen we dat idioom gebruiken voor toekomstige veranderingen?

In zes boekjes vertellen we hun verhaal, analyseren we hun huidige conditie en trekken lessen voor toekomstige profilering, beheer en transformaties. In nauwe samenwerking met de betrokken gemeenten hebben we in het afgelopen jaar een fascinerende reis gemaakt door de gebieden, archieven en analysesessies.

> Vier vragen stonden ons steeds voor ogen:

1. ‘de intentie’: wat was er bedacht; het oorspronkelijke plan.
2. ‘de erfenis’: wat is er daadwerkelijk gerealiseerd: de uitgangssituatie.
3. ‘het restant’ of ‘de sporen’: wat is hier nu nog werkelijk van over?
4. ‘de actualiteit’: wat speelt er nu aan ontwikkelingen/gebiedsdynamiek?

> Uit het onderzoek naar de zes cases is de volgende methodiek naar voren gekomen

1. Wees je bewust van de motieven en ontwerpoverwegingen van toen, verdiep je in het idioom waarmee het ontwerp destijds is gemaakt.

De samenleving van de jaren '50-'80 was een andere dan we nu kennen. Maar toch: ga naar het archief (soms ligt materiaal bij het gemeentearchief, soms bij ambtelijke diensten, bij mensen thuis of bij provincie; goed archiefonderzoek is een specialisme). Het naoorlogse groen is veelal uiterst zorgvuldig ontworpen. Interview ontwerpers, beheerders en bewoners van het eerste uur, schrijf en verbeeld het verhaal van het gebied en kom tot de samenstelling van een toolbox met ontwerpingredienten. Verbeeld deze toolbox ook ruimtelijk en illustreer met foto's.

2. Analyseer in het veld hoe het ontwerp er nu bij ligt (latere toevoegingen/wijzigingen) kijk vanuit verschillende invalshoeken.

Dat betekent: presenteer de motieven en ontwerpoverwegingen die uit het historisch onderzoek naar voren zijn gekomen en ga aansluitend op excursie, met ambtenaren van stedenbouw en landschap, van beheer en buurtondersteuning, wijkwerk en welzijn zodat er zoveel mogelijk cross-overs in de waarneming plaatsvinden. Vraag zo mogelijk de oorspronkelijke ontwerpers mee. Spreek met bewoners(organisaties). Is er teveel groen? Is het 'groene soep', betekenisloos? Is er te weinig programma? Of juist teveel? Is de groene ruimte verrommeld? Wat is er nog herkenbaar van sortiment? Hoe wordt het gebruikt, wat wordt gemist? Maak een verslag/diagnose van deze wandeling.

3. Bepaal het laadvermogen van de groene ruimte; wat zijn de sublieme lange lijnen en ruimtes in het gebied, unieke plekken (ook in samenhang met de bebouwing).

Vanuit veranderende tijd, veranderde behoeftes heeft het veelal geen zin om de plek exact volgens het oude plan in oude situatie terug te brengen. Het oude plan hoeft niet heilig verklaard te worden. Tegelijkertijd is het van groot belang om het kind niet met het badwater weg te gooien. Dit gebeurt in de praktijk, ondanks goede bedoelingen, heel regelmatig. In een interdisciplinaire workshop kunnen de unieke ruimtelijke en beplantingswaarden worden vastgesteld, op kaart gezet en in tekst toegelicht. Dit biedt een kader bij toekomstige ontwerpen.

4. Vraag je af: wat vraagt de samenleving in termen van gebruik en nieuw programma? En past dit nog op de betreffende locatie en bij de oorspronkelijke ontwerpvisie? Spreekt het ontwerp, het programma en de inrichting de oorspronkelijke doelgroep nog wel aan? Bestaat de oorspronkelijke doelgroep überhaupt nog?

Vaak is de actieradius en het welvaartspeil van mensen vergroot. De recreant van het Haagse Madestein bijvoorbeeld gaat niet met de fiets of brommer naar de plas maar met de auto naar Noordzeestrand of Groene Hart! Welke vragen uit de steeds stedelijker wordende samenleving kunnen deze naoorlogse groene ruimte opnieuw betekenis geven? Van stadsboerderij tot herbestemming, van flexwerken tot buurtborrels, van short stay tot mobiele hotelkamers, stel je op de hoogte van de wensen die in de stad leven. Zet de inpassing van de nieuwe behoeftes telkens naast het idioom en de toolbox en het laadvermogen van het oorspronkelijk ontwerp.

5. Vraag je af: wat vraagt de samenleving in termen van duurzaamheid en beheer?

Wat ook veranderd is, is de aandacht voor de klimaatbestendige stad, waterberging, ecologie – dit soort eisen zijn vaak niet in het naoorlogs groen geïntegreerd. Inpassing hiervan vraagt om een visie, zeker omdat natuurvriendelijke oevers of pseudo natuurlijke eco-poelen zich doorgaans slecht verhouden met de strakke lijnen van de naoorlogse parkentraditie. Hier moet aan ontworpen worden! Met andere woorden: hoe krijg je het passend binnen het idioom en het laadvermogen?

Gebruik voorgaande stappen om tot een visie en herprogrammering van het ontwerp te komen; inhoudelijk gemotiveerd, analytisch gefundeerd op het ontwerp-idioom en bewust van toekomstige trends en ontwikkelingen.

Het onderzoek werd uitgevoerd in samenwerking met de RCE en de gemeenten Apeldoorn, Groningen, Den Haag en Utrecht. Het is gefinancierd door het Stimuleringsfonds voor de Creatieve Industrie, RCE, gemeenten en de beide bureaus.

> *Marinke Steenhuis, Hank van Tilborg, Joost Emmerik en Marieke Brouwer-te Molder (SteenhuisMeurs & H+N+S Landschapsarchitecten)*

+

+

KENMERKEND IS HET GROENE HART
VAN DE WIJK, DE CORE, EEN GROOT
PARK WAARAAN OOK DE WINKELS
EN PUBLIEKE FUNCTIES EEN PLEK
HEBBEN

+

+

CASE

DE WIJERT NOORD

Luchtfoto woonwijk De Wijert Noord, Groningen (2015) (bron: Google)

De Wijert is een naoorlogse wijk in het zuidelijk deel van de stad Groningen. De Wijert ligt ingeklemd tussen de wijken Corpus den Hoorn en Helpman. Het noordelijke deel van de wijk werd tussen 1965 en 1968 gebouwd op basis van het structuurplan dat in 1961 was aangenomen door de gemeenteraad. De Wijert-Zuid is pas later, omstreeks 1980, afgerond. Noord en zuid zijn wel in samenhang ontworpen, waardoor de bebouwing, het groen en de wegen goed op elkaar aansluiten.

De Wijert-Noord is een goed voorbeeld van de vroeg naoorlogse stedenbouw. De wijk is om die reden opgenomen in de de Visie Erfgoed en Ruimte als gebied dat van nationale betekenis is voor de wederopbouwperiode. Na Corpus den Hoorn is het de tweede wijk die tot stand kwam op grond van de zogenaamde wijkgedachte; een optimistisch naoorlogs ideaal dat uitging van het versterken van de stedelijke gemeenschapszin met de wijk als bindende factor. De wijk werd aangelegd op grond van een plan dat in de periode 1957-1959 is ontworpen door stedenbouwkundige Henk Eysbroek van de Dienst Stadsontwikkeling en Volkshuisvesting (S&V) van de gemeente Groningen.

1. INLEIDING

DE WEDEROPBOUWPERIODE

De wederopbouw was een periode van optimisme en modernisering. Nieuwe materialen en verkavelingspatronen deden hun intrede, evenals een nieuwe wijkopbouw met veel groen. Het motto van de stad werd licht, lucht en ruimte. Daarnaast kwamen er steeds meer auto's waar rekening mee gehouden moest worden in de plannen.

De bouw van deze uitbreidingswijken kwam na de oorlog op gang om het tekort aan woningen op te vangen. Kenmerkend is dat het vaak gaat om grootschalige uitbreidingen met seriematige of herhaalde bouwblokken: veel rijtjeswoningen en gestapelde meergezinswoningen. De wijken zijn ruim opgezet en hebben een groen karakter. Ze kennen vaak eigen voorzieningen op loopafstand bij elkaar: winkels, scholen, kerken en gezondheidszorg. Dit in tegenstelling tot veel vooroorlogse buurten met gesloten bouwblokken in smalle straten met een winkeltje op de hoek en weinig groen.

DE WIJKGEDACHTTE

De Wijert-Noord is geheel volgens de naoorlogse filosofie van de wijkgedachte opgebouwd, op zeer systematische wijze. Dit geldt voor zowel de verkaveling als voor de bouw van de woningen zelf. Een karakteristiek stedenbouwkundig element is het gebruik van herhaalbare modules van woon-eenheden, zogenaamde stempels. Alle stempels in de Wijert-Noord hebben een gelijke basis en bestaan uit twee rijen gestapelde woningen ('appartementenblokjes') en twee tot vier rijen grondgebonden woningen (rijtjeshuizen met tuintjes). Andere elementen zijn: een hiërarchisch opgebouwde infrastructuur; voorzieningen rond een centraal gelegen park; en een evenwichtige samenhang tussen bebouwing, openheid en groene ruimte.

De wijk kenmerkt zich door de ruime aanwezigheid van openbaar groen tussen de lage flatgebouwen en rijwoningen. De groenstructuur is zorgvuldig aangesloten op de landschappelijke context, zoals de Helperlinie aan de noordzijde en de rand van Hondsrug aan de oostzijde. Kenmerkend is daarnaast het groene hart van de wijk, de core,

een groot park waaraan ook de winkels en publieke functies een plek hebben. De Wijert-Noord is een bijzonder gaaf en typisch voorbeeld van een naoorlogse wijk.

WIJKVERNIEUWING

Vanaf het midden van de jaren '90 van de vorige eeuw is met name in De Wijert-Noord flink vernieuwd om het hoofd te bieden aan de problematiek van verouderde woningen en verwaarlozing van de openbare ruimte. De Stedenbouwkundige studie De Wijert van De Nijl Architecten vormt hiervoor de basis. Een van de uitgangspunten hierbij is handhaving van de stedenbouwkundige structuur. Op veel plekken zijn voorbeelden aan te treffen van de wijkvernieuwing. Oude naoorlogse bebouwing werd (grondig) gerenoveerd en soms ook gesloopt om plaats te maken voor nieuwbouw. Om de bevolkingsopbouw meer divers te maken zijn verschillende nieuwe woningtypen toegevoegd. Te zien is dat de wijk zich ook op sociaal-economisch vlak heeft ontwikkeld.

AANLEIDING

De aanleiding voor deze studie is tweeledig. Enerzijds verdient de wijk onze aandacht, vanuit cultuurhistorisch, landschapsarchitectonisch en stedenbouwkundig perspectief, als bijzondere wijk. De Wijert-Noord is door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) aangemerkt als 1 van in totaal 30 wederopbouwgebieden uit de periode tussen 1940 en 1965. De geselecteerde gebieden geven met elkaar een goed beeld van

Hoe er toen gedacht, gebouwd en ingericht werd. De gebieden worden beschouwd als toonbeelden van de wederopbouwperiode. Ze onderscheiden zich nationaal of zelfs internationaal, bijvoorbeeld vanwege de kwaliteit van de architectuur of als bijzonder voorbeeld van stedenbouw of landschapsinrichting.

De selectie als één van de 30 wederopbouwgebieden zorgt in de eerste plaats vooral voor meer aandacht en waardering. Het Rijk heeft ervoor gekozen deze gebieden niet als rijksbeschermd gezichten aan te wijzen. De uitdaging voor

de gemeente en haar bewoners is om een manier te vinden waarop nieuwe ontwikkelingen en behoud van het karakter van de wijk samen kunnen gaan.

Anderzijds ligt er een concrete vraag vanuit de gemeente hoe – in het licht van het bovenstaande – het beste kan worden omgegaan met de vraag van een lokaal ondernemer, gevestigd in de winkelplint in het centrum van de Wijert-Noord die zijn AH-winkel wil uitbreiden. De vraag is of en zo ja hoe dit initiatief passend te krijgen is, binnen de bijzondere (historische) stedenbouwkundige context van de Wijert-Noord. Het wijkpark vormde dé belofte voor de Wijert-Noord als ontmoetingsplek voor de buurtbewoners.

LEESWIJZER

Deze studie geeft in een quickscan houvast voor beantwoording van de bovengenoemde vragen. Dit vindt plaats aan de hand van een korte historische verdieping (par. 3), beschrijving van de huidige situatie (par. 4) en een eerste ruimtelijke verkenning/quickscan naar kansen en oplossingen (par. 5).

Het historisch onderzoek geeft een korte cultuurhistorische duiding van de groenstructuur en de openbare ruimte aan de hand van 5 ontwerp-thema's: 'continuïteit', 'een hybride plan' 'incompleet casco', 'groene kamers' en 'symboliek'. In de ruimtelijke verkenning wordt een aantal kansen en oplossingsrichtingen gepresenteerd, gevolgd door enkele conclusies en aanbevelingen (par.6).

Dit geheel wordt voorafgegaan door een korte duiding van de werkmethode. Deze methode is in ontwikkeling en wordt mede verfijnd aan de hand van de ervaring in dit onderzoek en andere cases elders in Nederland. De voorliggende studie voor woonwijk De Wijert Noord is als case-study onderdeel van een reeks van 6 studies. De resultaten van dit bredere onderzoek worden in juni 2016 gepresenteerd tijdens een studiemiddag in Wageningen, gericht op de betrokken partijen.

2.0 METHODIEK EN AANPAK

Voor een goede analyse van opgave en onderzoeksgebied stellen we een cyclische werkwijze voor (zie afbeelding ‘methodiek’). Deze werkwijze bestaat uit een snelle inventarisatieronde en een verdiepende ronde van analyse en ontwerp. In het kader van de voorliggende quick-scanstudie is alleen de eerste ronde doorlopen. Volgend op de onderzoeksresultaten kan vervolgens gericht nader onderzoek en verdere uitwerking verfijning plaatsvinden in een vervolgstap. Dit valt buiten de scope van dit onderzoeksrapport. Deze studie is een uitnodiging tot verdere verdieping en nader onderzoek, ook vanuit andere domeinen (bijv. de sociologie). En het nadenken over nieuw gebruik kan juist ook samen met de bewoners/gebruikers gedaan worden.

STAP 1A

De 1e stap in de werkwijze bestaat uit het maken van een goede beschrijving van de concrete vraag/kwestie. Wat is de precieze vraag, welke ambities zijn er, wat zijn de eventuele ruimtelijke consequenties en waar vinden die plaats?

STAP 1B

Maak daarna een inventarisatie van de opgave en het onderzoeksgebied. Wat was het idee achter de aanleg, hoe ligt het er nu bij? Kun je de logica achter het ontwerp op het spoor komen? Wat is er eigenlijk (nog meer) aan de hand? Probeer breder te kijken en zo verschillende aspecten van de opgave in beeld te krijgen: wat is de bestaande kwaliteit van het gebied e.o., waar liggen opgaves – en kansen – zowel in ruimtelijk opzicht, in cultuurhistorisch opzicht, in programmatisch opzicht, in beleidsmatig opzicht, in sociaal opzicht (actorenanalyse)? De manier om deze quick scan uit te voeren is: een locatiebezoek en een rondetafelgesprek met de belangrijkste actoren (lieft niet alleen ambtelijk), archiefonderzoek en bureauonderzoek. Dit geeft in korte tijd diepgang – samen weet je meer! – op basis waarvan vervolgstappen bepaald kunnen worden.

Het resultaat van deze eerste ronde bestaat uit:

- een aangescherpte vraag;
- een globaal overzicht van ruimtelijke, historische, programmatische en beleidsmatige kwaliteiten, kansen en opgaven;
- identificatie van een groep betrokken actoren/kernspelers.

STAP 2A

De tweede ronde in het cyclisch proces begint met het opstellen van een plan van aanpak voor het verdiepen van de analyse, daadwerkelijke participatie van verschillende actoren – in aanvulling op de al betrokken kernspelers – en het duiden van een oplossing (oplossingsrichting).

STAP 2B

Vervolgens wordt de quick scan uit de eerste, snel doorlopen ronde verdiept door aanvullend onderzoek. Let er daarbij op dat voldoende aandacht wordt besteed aan de verschillende aspecten van de opgave (*vooral niet te beperkt kijken dus, maar kies een voldoende brede scope, gericht op ‘(mee)koppelkansen’*):

RUIMTELIJKE CONTEXT

Maak een goede analyse van de huidige situatie. Wat is de stedenbouwkundige en landschappelijke opzet en de ruimtelijke context? Onderzoek de ruimtelijke samenhang intern en op een groter schaalniveau: Een opgave is meestal geen los incident maar ingebed in een grotere ruimtelijke structuur. De oplossing (of een meekoppelkans) ligt soms net om de hoek. *“Heeft u ook even uitgezoomd, breder gekeken?”*

CULTUURHISTORISCHE CONTEXT

Maak een analyse van de historische ontwikkeling van het onderzoeksgebied. Wat is er nu, wat was er eerst, wat is er nog, wat is wezenlijk, wat is waardevol? Wie was de ontwerper, wat was de bedoeling van het ontwerp? Van los, op zichzelf staand incident naar onderdeel van ‘lange lijn’! *‘Standing on the shoulders of...’ “Heeft u historisch onderzoek gedaan naar het oude plan en de bedoeling van de ontwerper?”*

PROGRAMMATISCHE CONTEXT

Welke andere ambities en opgaves zijn er in het gebied? Kunnen bepaalde programma’s verbonden worden, inhoudelijk maar ook financieel? Denk bijvoorbeeld aan het mede invulling geven aan beleid op het gebied van ecologie (ont-

wikkeling van stedelijke natuurwaarden of natuurverbindingen) of water (bijdrage aan stedelijk waterbeheer). Welke vragen spelen er, welke latente wensen zijn er? Ofwel: van een los ‘projectje’ naar integrale gebiedsontwikkeling!

BELEIDSMATIGE CONTEXT

Wat is de beleidsmatige context, wat ligt in beleidsplannen en -visies al vast, waar bij aangesloten kan worden, op het veld van de cultuurhistorie maar ook van aanpalende beleidsvelden? Kunnen bepaalde beleidsambities verbonden worden en elkaar zelfs versterken? Komen ze daarmee eerder binnen handbereik? Ga door op reeds ontwikkeld beleid: zorg voor continuïteit in beleid. Ook hier geldt: maak geen losstaand ‘projectje’ maar zorg voor goede inbedding in gemeentelijk, provinciaal, en/of rijksbeleid en beleid van andere actoren (bijv. waterschap of corporatie). Het onderling verknopen van programma’s, inhoudelijk maar ook financieel, vergroot de urgentie en levensvatbaarheid.

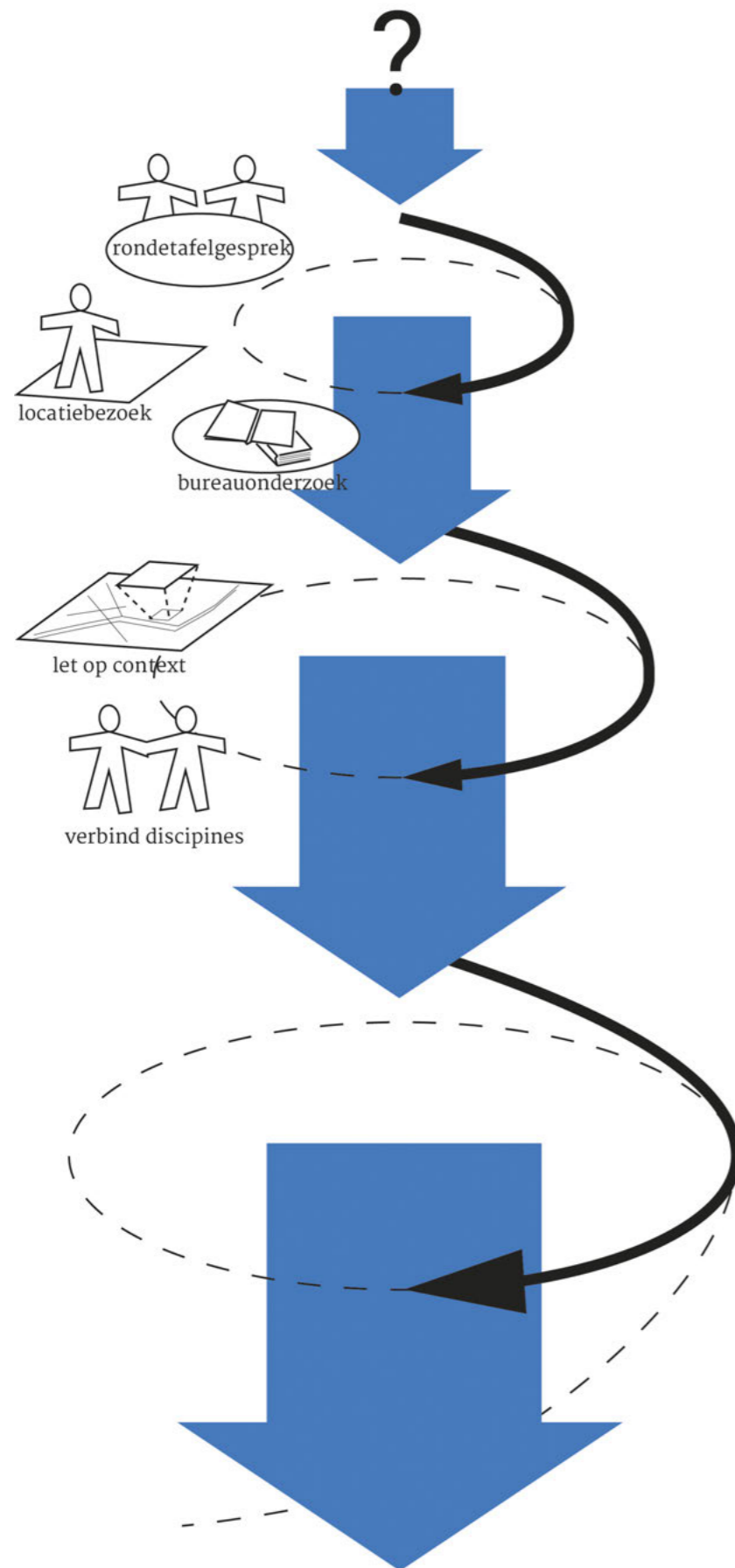
DISCIPLINES & BLOEDGROEPEN

Laat ook andere sectorale disciplines participeren en zorg voor verbinding, ook als daar niet direct aanleiding toe lijkt. Idealiter zijn de volgende actoren en bloedgroepen betrokken: cultuurhistoricus/specialist naoorlogs erfgoed, ontwerper (landschapsarchitect + stedenbouwkundige), beheerder (gemeente, maar ook corporatie, bewoner), gebruiker/eigenaar (gemeente, corporatie, bewoner). Het benutten van de kennis en kunde die bij de verschillende actoren aanwezig is, inclusief de bewoners – is van groot belang. Daarnaast is het vroeg betrekken van deze partijen ook van belang in het kader van de benodigde draagvlakontwikkeling.

STAP 3

Stel een oplossing van de opgave voor. Maak daarbij inzichtelijk wat de verschillende belangen zijn, laat de afweging zien van de verschillende wensen rondom de vraag. Besteed in de oplossing altijd aandacht aan twee zaken:

- Geef allereerst een helder antwoord op de concrete aanleiding, de vraag uit stap 1. Dit kan variëren van een aanpassing in het beheer tot een aanpassing van het ontwerp (of beide).
- Beschrijf ook aanvullende kansen, de bijvangst. Maak het dus eerst ‘groot’ door breder te kijken maar maak het daarna – vanuit deze brede blik – weer ‘klein’ en concreet.

1A Beschrijf de vraag
• concrete aanleiding

1B Maak snelle analyse
• wat speelt er nog meer?
• benoem kwesties
• benoem kansen

2 Bepaal aanpak
• leg accenten: thema's
• verdiep analyse
• verbind disciplines
(ontwerp vs historici,
landschap vs stedenbouw)
• verbind burgers en
professionals (gemeente,
corporaties, bewoners,
deskundigen, enz.)

3 Stel oplossing voor
• maak keuzes inzichtelijk >
• maak belangenafweging
• verschillende alternatieven
• heldere conclusie(s) &
aanbevelingen: korte en
langere termijn
• maak onderscheid in acties
(doen) en kansen (wensen)

Afb.: werkmethodek - deze is verder verfijnd aan de hand van de ervaring in de andere cases in o.a. Apeldoorn, Utrecht en Den Haag

Foto van gezamenlijk veldbezoek gevolgd door een workshop met de direct betrokkenen op 13 november 2015

Foto's van startbijeenkomst 'naoorlogs groen' bij H+N+S met toelichting op de opgave en de cases door de betrokken gemeenten op 5 oktober 2015

3. HISTORISCHE ANALYSE

3.1 CULTUURHISTORISCH BEELDVERHAAL

DE WIJKGEDACHTE

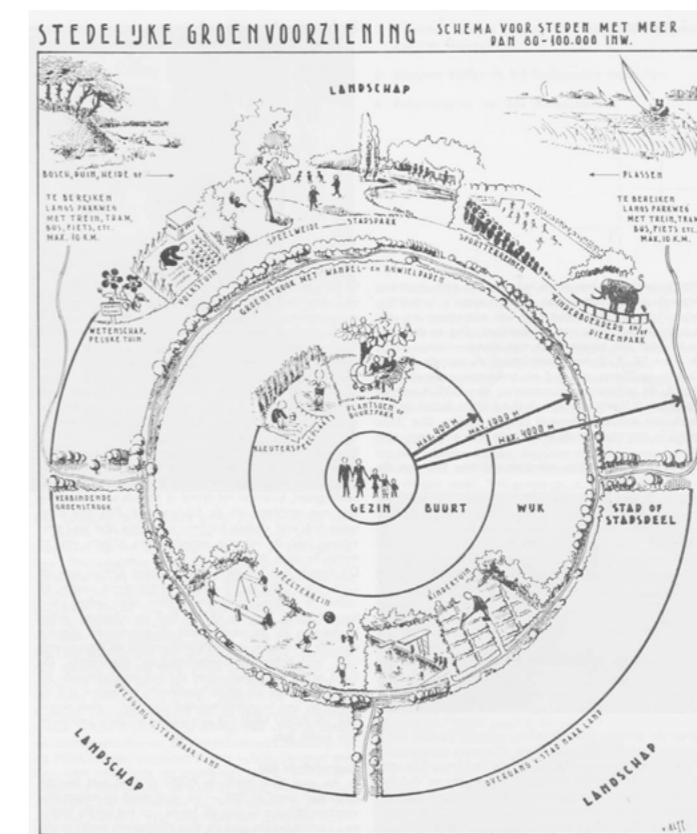
De wijkgedachte was tijdens de bezetting in Rotterdam uitgedacht in kringen van links-religieuze intellectuelen, die zich wilden inzetten voor de verheffing van de arbeidersbevolking. In hun zoektocht naar een concept dat na de oorlog tot een nieuwe planmatige ordening van de massawoningbouw zou kunnen leiden zagen zij een na-oorlogse samenleving voor zich die geordend zou zijn in herkenbare buurten. Een nieuwe stedelijke cultuur, niet dorps maar ook niet anoniem, zou kunnen ontstaan met een levendigheid en veelheid van indrukken. Cruciaal voor de opzet van de

wijk was de reeks van gezin via woning naar buurt, naar wijk en stadsdeel en tenslotte de hele stad. Deze reeks van ontwikkelingsfasen sloot naadloos aan op de toenemende actieradius van de opgroeiende mens en leidde tot een kwantitatieve behoefteanalyse van de woonwijk in de vorm van gestandaardiseerde woningplattegronden en genormeerde afstanden tot wijkgroen en -voorzieningen. De wijkgedachte werd in 1953 door landschapsarchitect en hoogleraar Bijhouwer getypeerd als een zoektocht naar een andere, bredere basis, 'één waarin de mens en de wijzen waarop de mens in sociale groeperingen optreedt, meer tot hun recht komen.' Niet de eenzame, individuele mens was het stedenbouwkundig uitgangspunt, maar het gezin, in al zijn stadia: jong, kinderrijk, incompleet en verpleging behoevend. 'Misschien, aldus Bijhouwer, zouden wij dus moeten spreken over gezins-stedebouw of stedebouw voor het gezin.' Deze ideeën leefden in progressieve kringen in de jaren vijftig; in een veranderende samenleving, met meer welvaart en allengs meer aandacht voor de psychische ontwik-

keling van de mens, werden grote woonwijken gerealiseerd waarin mensen zich moesten kunnen ontplooiën maar zich ook thuis moesten voelen. Groepering van woningen volgens de wijkgedachte moest voorkomen dat de stedeling een 'stadnomade' werd en kriskras door de stad sociale contacten en vermaak zou zoeken. In plaats daarvan zou zijn buurt en wijk het sociale en culturele richtpunt moeten zijn. Recreatievoorzieningen, scholen, speelplaatsen en buurthuizen in de buurt waren dus van het grootste belang. Niet langer was het ontwerp van een wijk opgebouwd uit tweezijdig bebouwde straten met blokken woningen; de tekeningen zagen eruit als composities van geometrisch gerangschikte balkjes in verschillende kleuren temidden van op het eerste gezicht nogal ongedefinieerde groene of open ruimten. Hét vraagstuk en tegelijkertijd dé belofte van die tijd waren nu juist die groene en open ruimtes. Daar zouden de buurtbewoners elkaar kunnen ontmoeten, van de allerkleinsten in de collectieve binnentuinen tot de ouderen op het plein.

De wijkgedachte vormde het uitgangspunt voor het ontwerp van De Wijert Noord. [Wij en de Wijkgedachte, W. F. Geyl]

Indeling van de stedelijke groenvoorziening volgens de wijkgedachte, 1963. [De Schakel]

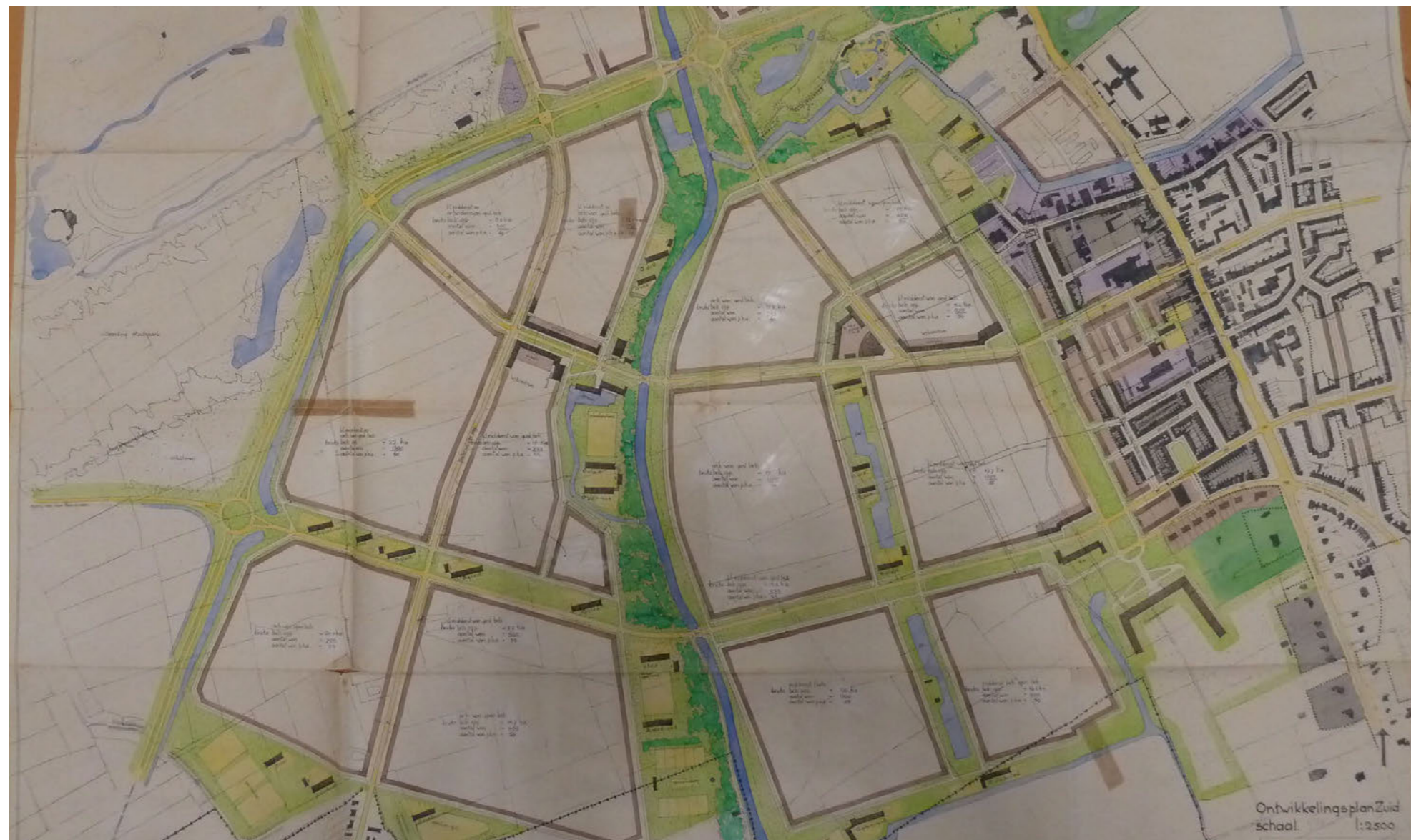
Uitbreidingsplan Berlage Schut, 1932. [Groninger Archieven]

Zwart omcirkeld het gebied van De Wijert. Berlage en Schut ontwerpen een stelsel van wegen en gesloten bouwblokken. Centraal een verbrede zone met gras, bomen en waterpartijen. Het ontwerp voor het gebied van De Wijert smelt samen met de omliggende plannen.

Ontwikkelingsplan Zuid door Gemeente Groningen, 1949. [Groninger Archieven]

De Wijert is opgedeeld in verschillende gebieden, onderling gescheiden door groenstroken. Centraal een groenzone met waterpartijen en wijkfuncties. De wijk wordt door groenzones gescheiden van de omliggende plannen. De snelweg is geprojecteerd ten westen van Corpus Den Hoorn.

Schets structuurplan door Gemeente Groningen, 1955. [Groninger Archieven]

De snelweg is in dit plan geprojecteerd op de daadwerkelijk gerealiseerde positie, ten westen van De Wijert-Noord (rood omcirkeld). De wijk blijft opgedeeld in verschillende gebieden, onderling gescheiden door groenstroken. Centraal een groenzone met waterpartijen en wijkfuncties. De wijk wordt door groenzones gescheiden van de omliggende plannen.

Nota bene: het wit omcirkelde gebied is niet de Wijert, - die ligt er ten oosten van - maar is een oorspronkelijke omcirkeling uit het structuurplan

HENK EIJSBROEK

- Chef afdeling Stedebouw van de Dienst der Stadsuitbreiding en Volkshuisvesting Groningen
- Eijsbroek werd in 1956 als stedenbouwer in dienst genomen bij de Dienst der Stadsuitbreiding en Volkshuisvesting Groningen.
- Eijsbroek werkte van 1945 tot 1954 als assistent-ontwerper bij Lotte Stam-Beese aan het theoretisch ontwerp van Pendrecht. Volgens De Nijl zijn in De Wijert Noord duidelijk sporen terug te vinden van Pendrecht.
- Eijsbroek is ook betrokken geweest bij de ontwikkeling van Kanaleneiland; de introductie van de typologie van het onderhuis, in Kanaleneiland ontwikkeld.
- In het maandblad van de Commercieele Club noemt Eijsbroek de stad 'vorm in materie en uitdrukking van cultuur.'
- Stedenbouw moet niet alleen gaan over 'stedeschoon en technische perfectie' maar moet 'bijdragen tot het algemeen welzijn van de bevolking'.
- 'Van veel betekenis in het geheel van de positieve factoren is het tegemoet komen aan het bij de hedendaagse mens ontwikkelde gevoel voor ruimte, en de sterk gestegen behoefte aan privacy. Vandaar het ten opzichte van elkaar verspringen der bouwblokken en de centrale open core in het hart van de nieuwe wijk.'
- Groningen had de toekomst volgens Eijsbroek, niet omdat de stad historie en karakter heeft, maar 'omdat de stad jong en levenslustig is, vol bruisende energie.'

Henk Eijsbroek, 1960. [Groninger Archieven]

HET ONTWERP VAN EIJSBROEK

- Tussen 1955 en 1965 werden aan de zuidzijde van Groningen vier nieuwe woonwijken gerealiseerd, waarvan de Wijert Noord met 3.000 woningen de grootste was. Gebouwd in hoge dichtheid van 70 woningen / ha; om veel woningen te realiseren en het plan rendabel te maken. De woningen waren voornamelijk bestemd voor arbeiders en middenstanders, daarnaast was plek voor studenten- en ouderenhuisvesting.
- De wijk werd in slechts drie jaar (1959 - 1962) gebouwd op een (nooit vastgesteld) structuurplan uit 1950.
- De Wijert Noord is 83,4 ha groot en ligt 50 tot 100 cm boven N.A.P.. Gelegen tussen Noord-Willemskanaal, resten van Helperdiep, de Van Ketwich Verschuurlaan en de Hora Siccemasingel.
- Het ontwerp van de wijk bestaat uit een centrale knik-kende wigvormige groene ruimte met waterpartijen. Daaromheen liggen verspringende, verdraaide, vergrote en verkleinde stempels. Woontorens staan als ankers op de hoeken. Bij het winkelcentrum is een groots gebaar gemaakt; de waterpartij knikt terug en een groot grasveld sluit aan op het centrum.
- De toelichting en de bebouwingsvoorschriften geven aan dat door de ligging tussen twee gedeeltelijk voltooid stedelijke woonkernen het eerste uitgangspunt een concentrische opbouw was; een open core met daaromheen drie woonbuurten. Langs de core bevinden zich de belangrijkste elementen van de wijk; drie kerken, een wijkhuis, een winkelcentrum, een aantal scholen en een open groene ruimte. Een tweede uitgangspunt is praktischer; er moeten veel etagewoningen gebouwd worden, desgewenst in montagebouw, met een goede bezonning op de langsgevens in noord-zuidrichting.
- Volgens de vaststelling van het plan (531.7/123) is de basis van het plan 'een verkavelingspatroon dat op diverse wijzen wordt gevarieerd.'
- De wijk moest een stedelijk karakter krijgen en, net als de stad, een concentrische opbouw en zelfstandig functionerend. Gemengde bebouwing, overwegend gevormd door etagebouw in drie woonlagen en eengezinswoningen.
- De gemeente ontwierp de centrale groene ruimten, de vijverpartijen, de bomen langs de hoofd- en woonstraten en de plantsoenen aan de kopse zijde van de woonstraten en legde deze aan. De binnentuinen, de groene buffers en de openbare voortuinen werden door de corporaties ingericht.
- In het archief zijn geen beplantingstekeningen of -lijsten teruggevonden.

Wijzigingen en aanvullingen De Wijert, 1957-58. [Groninger Archieven]

Groenvoorziening schetsplan De Wijert, 1957-58. [Groninger Archieven]

Luchtfoto De Wijert-Noord, 1965 [Groninger Archieven]

Foto van de centrale waterpartij met de winkelstrip op de achtergrond, 1967 [Groninger Archieven]

Detailopname van de core met de winkelstrip; kort na de realisatie, 1966 [Groninger Archieven]

Kenmerkend voor de wederopbouw: elke zuil zijn eigen gebedshuis, 1968 [Groninger Archieven]

Laagbouw als ankerpunt in de compositie, 1972 [Groninger Archieven]

Luchtfoto van De Wijert-Noord enige jaren na de aanleg, met aanduiding van de winkelstrip, 1976 [Groninger Archieven]

+

+

**'STEDENBOUW MOET NIET ALLEEN GAAN
OVER 'STEDESCHOON EN TECHNISCHE
PERFECTIE' MAAR MOET 'BIJDRAGEN
TOT HET ALGEMEEN WELZIJN VAN DE
BEVOLKING'**

EIJSBROEK, 1960

+

+

HUIDIGE SITUATIE

Schematische weergave van de huidige hoofdgroenstructuur van de Wijert-Noord. De bebouwing rond het centrale park (de core) vormt de wanden van het park. Aan de noord- en zuidzijde geven de hoogbouwflats een vertikaal accent. Het park en de winkelstrip zijn ruimtelijk met elkaar verbonden door de padenstructuur.

De ligging van bijzondere functies in de wijk. Elk kwadrant heeft een klein blok voor detailhandel en horeca. Ook scholen liggen verspreid door de wijk. In het hart van de wijk, rond het park liggen de twee oorspronkelijke kerken en het wijkwinkelcentrum.

Het Hendrik de Vriespark vormt het groene hart (de core) van de Wijert-Noord

3.2 THEMA'S

BERLAGE / EIJSBROEK

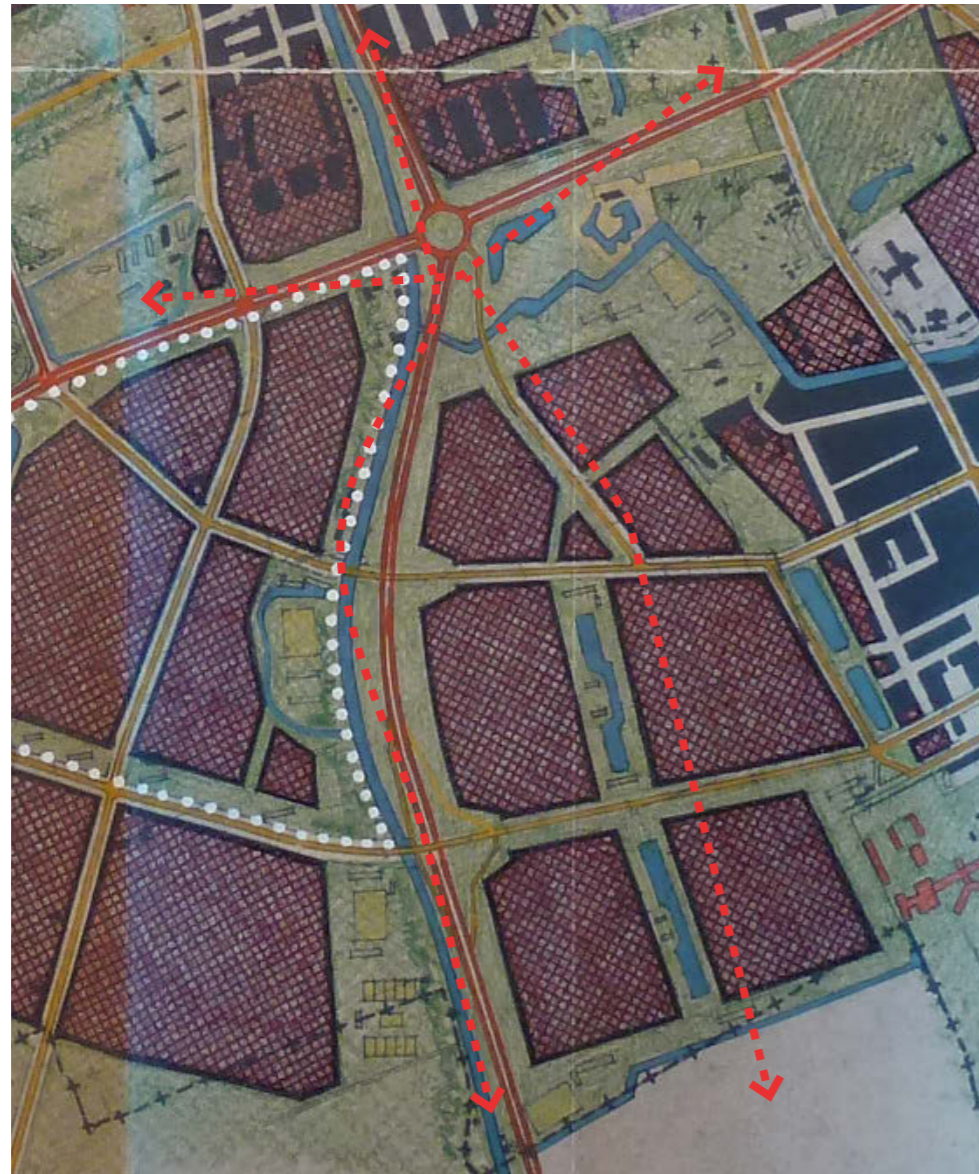
Het plan van Berlage Schut maakt gebruik van een heel ander stedenbouwkundig gedachtegoed dan het plan van Eijsbroek. In het eerste plan geen groene voegen tussen verschillende wijken of open verkaveling. Wat overeenkomt zijn de positie van de Vondellaan en de snelweg.

De groene ruimte die Berlage Schut tekende in 1932 is in het ontwerp van Eijsbroek naar het oosten verschoven en fors verbreed.

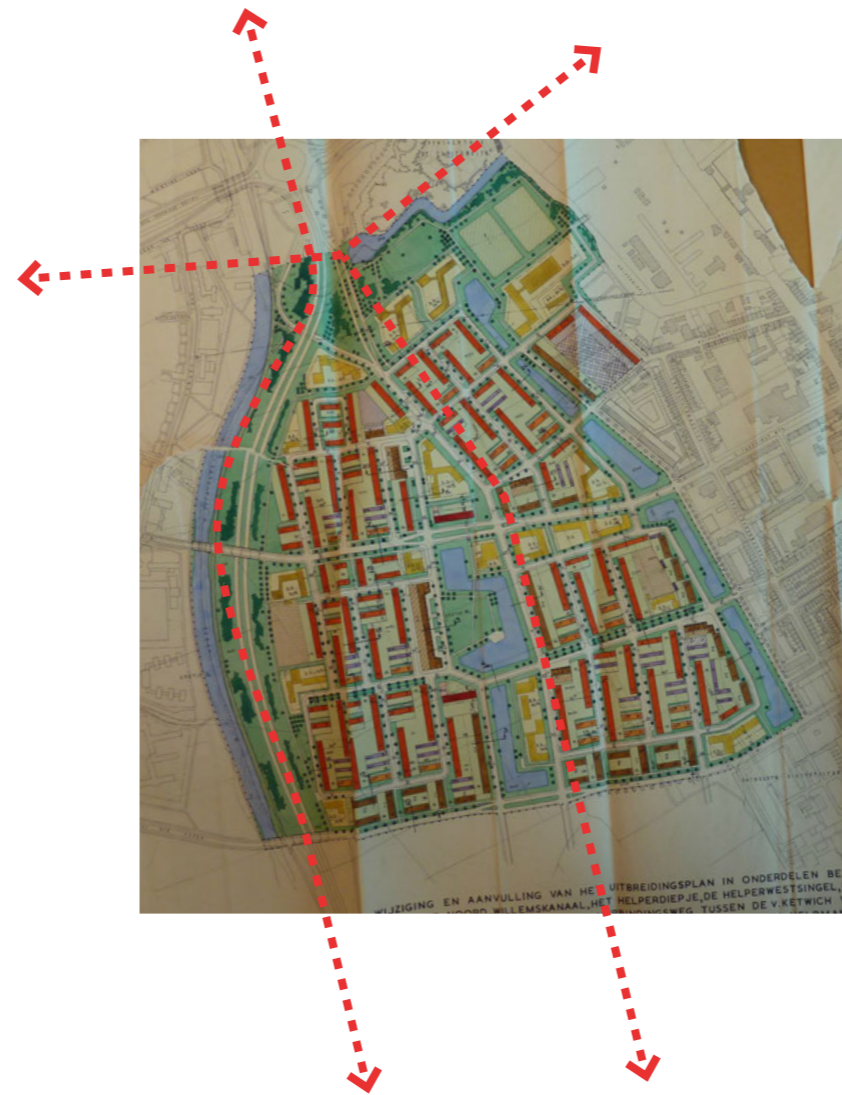
Uitbreidingsplan Berlage Schut, 1932. [Bregit Jansen]

Schets structuurplan door Gemeente Groningen, 1955. [Groninger Archieven]

Wijzigingen en aanvullingen De Wijert, 1957-58. [Groninger Archieven]

De weergave van de core (rood omcirkeld) in het Groenvoorziening Schetsplan De Wijert, 1957-58. [Groninger Archieven]

EEN OPEN CORE

Van veel betekenis in het geheel van de positieve factoren is het tegemoet komen aan het bij de hedendaagse mens ontwikkelde gevoel voor ruimte, en de sterk gestegen behoefte aan privacy. Vandaar het ten opzichte van elkaar verspringen der bouwblokken en de centrale open core in het hart van de nieuwe wijk.

De open core moet een gevoel van ruimte geven. Typerend op de tekening hiernaast zijn dan ook de twee mensfiguren die het grasveld op rennen.

POSITIONERING BOMEN

Water en groen zijn strak vormgegeven; lange lijnen en scherpe knikken. Tegelijkertijd is de grammatica van de Engelse landschapsarchitectuur voelbaar in zichtlijnen, kerken op markante plekken, formeel en informeel groen en lange randlengtes

Langs grotere wegenstructuren is laanbeplanting opgenomen.

In de open core zijn de bomen op verschillende manieren opgenomen: soms in rijen (niet over de hele lengte), soms enkelzijdig, soms dubbelzijdig, soms los gestrooid, soms solitair.

datum onbekend [Groninger Archieven]

open core met hoogbouwaccenten in de randen.

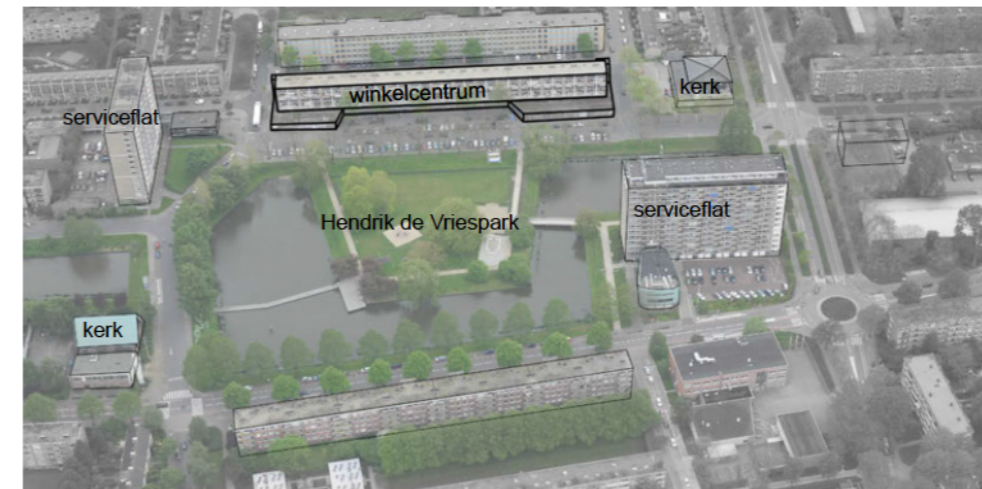
4. OPGAVE: UITBREIDING

Van de eigenaar van het Albert Heijnfiliaal is een voorstel voor winkeluitbreiding binnengekomen. Dit voorstel is bekeken vanuit deze cultuurhistorische en ruimtelijke analyse en een bezoek ter plaatse. Wij beschouwen het voorstel als een architectonische opgave op stedenbouwkundige schaal. Deze ‘tussenschaal’ is inhoudelijk het meest interessant, maar ook zeer kwetsbaar, omdat er precisie in architectuur, precisie in stedenbouw en precisie in cultuurhistorie bij komt kijken – en dus samenwerking en afstemming, niet in het minst in het contact met de initiatiefnemer.

Zonder de uitbouwen van bloemenwinkel en Albert Heijn kent dit beeldbepalende blok van architect Klein vijftien traveeën, opgedeeld in winkelpuien, gemarkeerd door betonnen kolommen. Concreet gaat het Albert Heijn om uitbreiding van de uitbouw met drie traveeën, tot en met de winkel van Pets Place, eenlaags met wederom een afschuining als beëindiging. De uitbreiding is vooral bedoeld om winkelkarretjes droog te stallen en daarmee ruimte in de winkel te vinden.

Ervan uitgaande dat Albert Heijn voor dit winkelcentrum een vitale trekker is, dat de winkelstrip een groot verzorgingsgebied bedient en dat er door de upgrading van de Vondellaan extra winkelend publiek bij zal komen, is gezocht naar de mogelijkheden om dit voorstel ruimtelijk, met respect voor cultuurhistorie (de Wijert Noord is VER-gebied), in te passen.

Voorop staat dat de ruimtelijk-visuele relatie met het park, het kroonjuweel van de Wijert-Noord, intact blijft en dat parkeren nimmer in de centrale parkruimte zal kunnen plaatsvinden.

Huidige situatie winkelcentrum (voorzijde, achterzijde, zijkant)

5. VERKENNING RUIMTELIJKE ONTWIKKELINGSRICHTINGEN

Overzicht en beoordeling verschillende modellen/opties voor (uitbreiding van de AH in) winkelcentrum Wijert-Noord

MODEL A – ‘IN OUDE GLORIE/LUISTER HERSTELD (HELEMAAL TERUG IN DE TIJD)’

VOORDELEN:

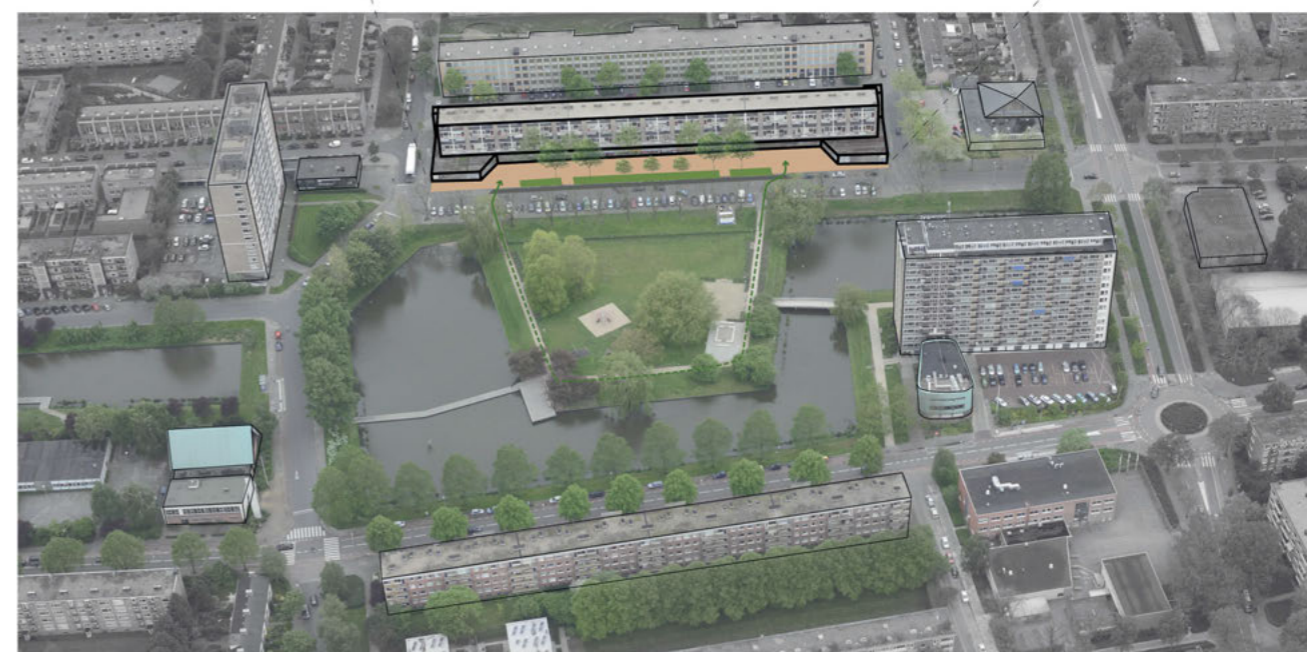
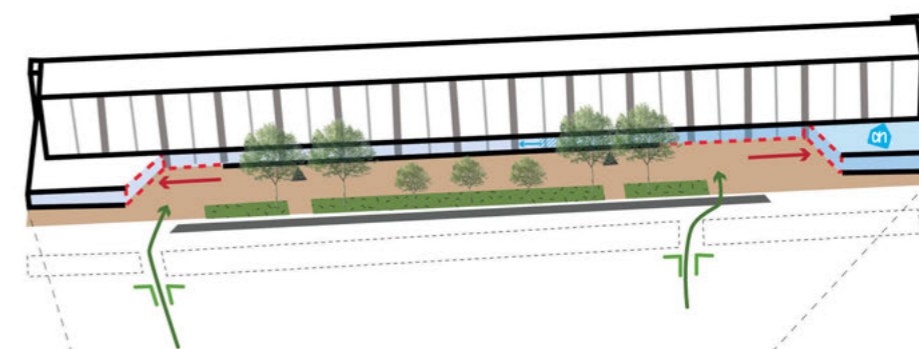
- terugbrengen historische/architectonische kwaliteit, incl. symmetrische opzet, monumentwaardig maken volgens oorspronkelijke opzet;
- vergroening van voorplein/ruimte als ‘antwoord’ op parkruimte terugbrengen met grote groenvakken met (nieuwe) bomen, betere koppeling aan het park;
- ruimte voor kleine winkeltjes (toevoeging op bestaand aanbod) passend bij de architectuur.

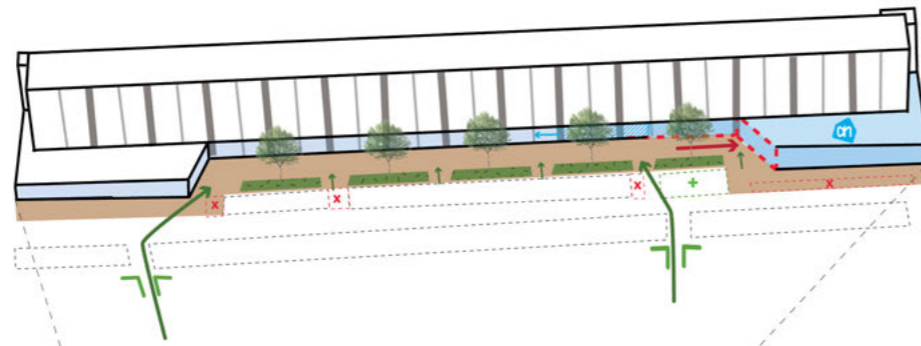
NADELEN:

- geen groeirimte voor de AH, bloemenwinkel moet kleiner worden;
- is er wel markt voor enkel kleine/traditionele winkeltjes?
- parkeerprobleem wordt geïntroduceerd (haaks wordt langsparkeren volgens oude opzet), elders parkeren oplossen?!
- vrij dure oplossing met lastige financiering (want weinig economische dynamiek/drijvers).

AANDACHTSPUNT(EN):

- wie trekt zich dit aan, is de kracht hiervoor voldoende (als de kans is dat de AH vertrekt)?

MODEL B – 'GEÏNSPIREERD DOOR DE GESCHIEDENIS (BEETJE TERUG IN DE TIJD)'

VOORDELEN:

- deels terugbrengen historische/architectonische kwaliteit, incl. symmetrische opzet, beide koppen groter dan oorspronkelijk maar wel in evenwicht;
- vergroening van voorplein/ruimte als 'antwoord' op parkruimte terugbrengen met grote groenvakken met (nieuwe) bomen, betere koppeling aan het park;
- meer ruimte voor entree AH, wel ruimte voor vergroting AH (maar alleen inpandig), bloemenwinkel kan gehandhaafd blijven (hoeft niet kleiner).

NADELEN:

- netto slechts zeer beperkte groeiruimte voor de AH, deel kleiner/deel groter (wel relatief veel kosten);
- parkeerprobleem: geen ruimte voor extra parkeervraag als gevolg van groei AH, elders parkeren oplossen?!
- vrij dure oplossing met lastige financiering (want weinig economische dynamiek/drijvers).

AANDACHTSPUNT(EN):

- let op de kwaliteit van de plintgevel (aantrekkelijkheid), kan deze interessant en uitnodigend zijn, ook op de beide 'koppen'?!

MODEL C – ‘FACE LIFT – BEPERKTE OPKNAPBEURT (VERZACHTEN)’

VOORDELEN:

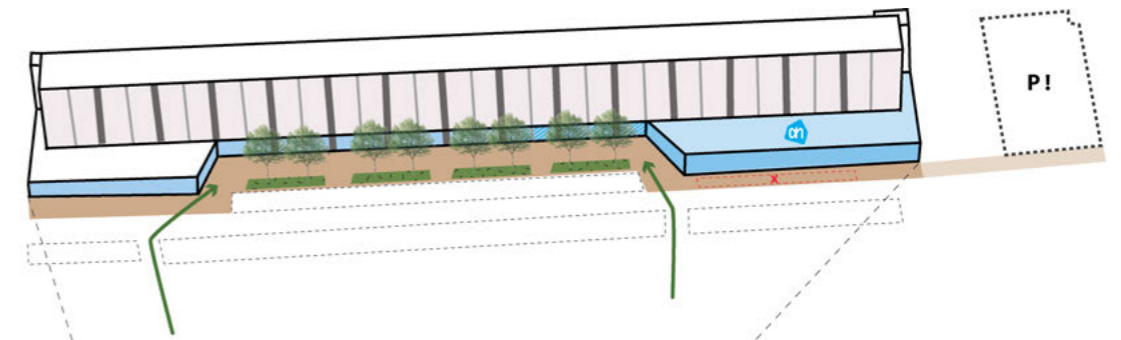
- deels terugbrengen historische/architectonische kwaliteit middendeel (weer netjes maken), beide koppen groter dan oorspronkelijk maar niet in evenwicht;
- slechts beperkte opknapbeurt, zowel architectonisch/stedenbouwkundig als w.b. openbare ruimte, geen betere koppeling aan het park;
- ruimte voor groei AH (alleen inpandig, t/m Pets Place);
- niet een heel dure oplossing.

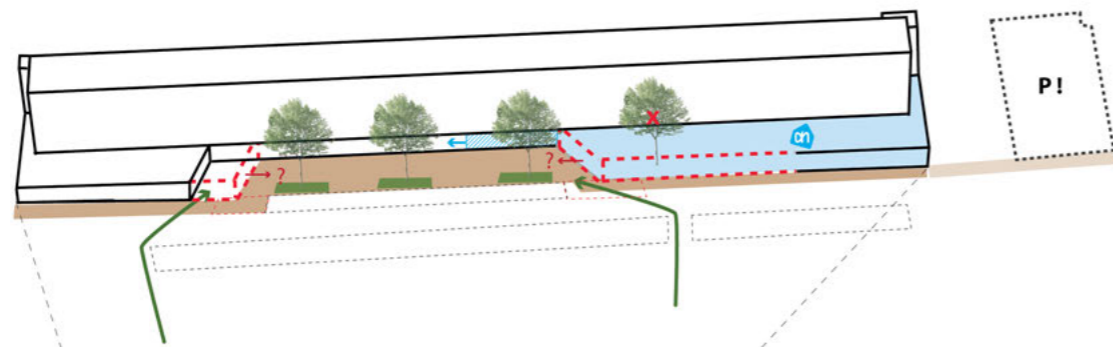
NADELEN:

- symmetrische opzet is afwezig en nauwe samenhang/relatie van plein, ‘omarming’ en centrale park in de core is verstoord;
- slechts beperkte ruimte voor vergroening van het plein; wel ruimte voor opknapbeurt (groter plantvak, verbetering groeiplaatsomstandigheden, nieuwe boom/andere boomsoort);
- weinig structurele verbeteringen niet architectonisch/stedenbouwkundig noch w.b. openbare ruimte;
- hoe omgaan met de extra parkeervraag als gevolg van groei AH, elders oplossen?!

AANDACHTSPUNT(EN):

- let op de kwaliteit van de plintgevel (aantrekkelijkheid), kan deze interessant en uitnodigend zijn, ook op de beide ‘koppen’?!

MODEL D – 'SLUIPENDERWIJS / STAP-VOOR-STAP (AUTONOME ONTWIKKELING)'

VOORDELEN:

- ruimte voor groei AH (alleen inpandig, t/m Pets Place);
- niet een heel dure oplossing.

NADELEN:

- symmetrische opzet is afwezig en nauwe samenhang/relatie van plein, 'omarming' en centrale park in de core is verstoord;
- oorspronkelijke historische/architectonische kwaliteit middendeel – en daarmee van het totale complex – zakt verder weg (en zakt door de ondergrens), verdergaande verschraling en vertroebeling;
- waar eindigt het? Je zet de deur open voor een volgende stap...
- geen/steeds minder ruimte voor het plein;
- geen structurele verbeteringen niet architectonisch/stedenbouwkundig noch w.b. openbare ruimte;
- hoe omgaan met de extra parkeervraag als gevolg van groei AH en parkeren dat moet verdwijnen voor de uitbreiding (>ruimte voor de stoep), elders oplossen?! Bijv. bij de kerk?
- grote kans op tegenstand vanuit de bewoners.

AANDACHTSPUNT(EN):

- risico op een nog grotere, dode plintgevel naar het park! Kan deze toch interessant en uitnodigend zijn?!

MODEL E – ‘EEN NIEUW GEBAAU VAN OMARMING (PASSEND BIJ DEZE TIJD)’

VOORDELEN:

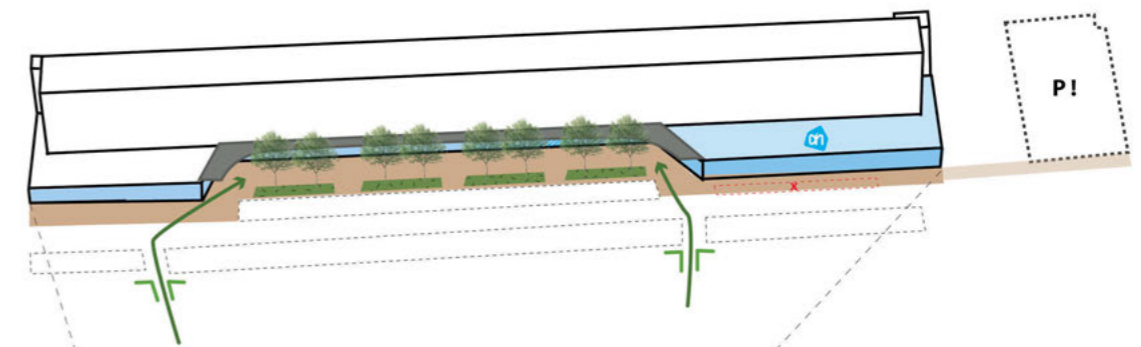
- ruimte voor groei AH (alleen inpandig, t/m Pets Place);
- niet een heel dure/ingewikkelde oplossing; wel zou iedereen mee moeten (willen) doen en (mee) betalen;
- wegwerken (zo veel mogelijk) van de nadelen van model D. Wel ruimte voor structurele verbeteringen, zowel architectonisch/stedenbouwkundig als w.b. openbare ruimte;
- symmetrische opzet is – weliswaar in een nieuwe vorm – uitgangspunt net als de samenhang/relatie van plein, ‘omarming’ en centrale park in de core;
- paar p-plekken verplaatsen zodat aansluiting op het park verbetert richting de hoeken. Nieuwe luifel verbindt oud en nieuw op een logische wijze aaneen;
- duidelijk waar het eindigt – wordt nu in 1 gebaar ontworpen als nieuwe ‘affe’ situatie...

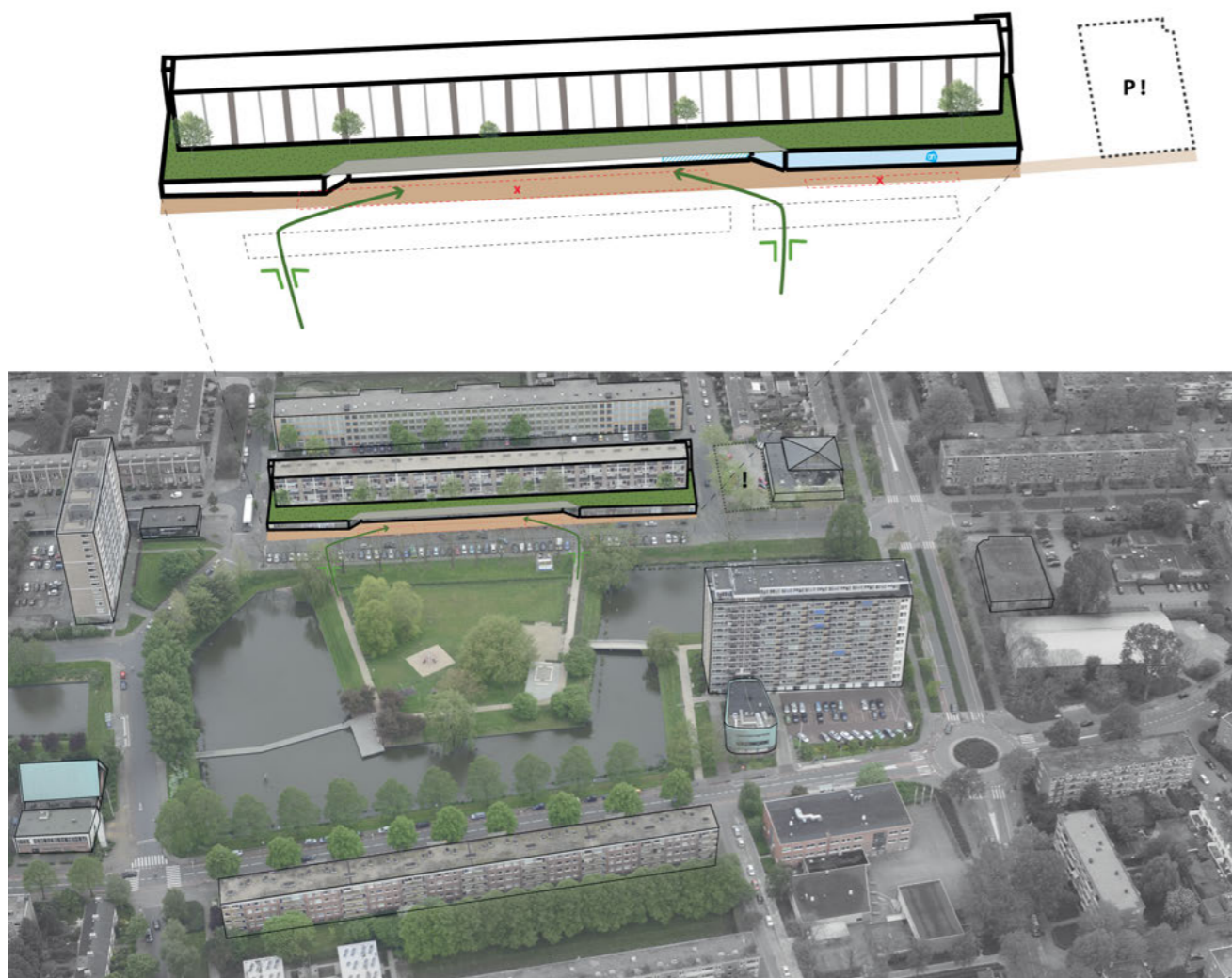
NADELEN:

- hoe omgaan met de extra parkeervraag als gevolg van groei AH en parkeren dat moet verdwijnen voor de uitbreiding (>ruimte voor de stoep), elders oplossen?! Bijv. bij de kerk?

AANDACHTSPUNT(EN):

- nieuwe luifel en hele bg-laag (plint) als ontwerpogave uitwerken, met respect voor oude opzet (o.a. zichtbare doorlopende constructiedelen in de gevel)!
- middelen zien te organiseren voor herinrichting buitenruimte in samenhang met gebouw, over de volle breedte v/h complex (gelijk op laten lopen met groei AH), niet enkel ondernemer ook eigenaar pand en gemeente moet willen investeren;
- doorzetten stoep/voetgangersverbinding richting herontwikkelingslocatie kerk.

MODEL F – ‘ALS JE HET DOET, DOE HET DAN MAAR GOED (DOORPAKKEN!)’

VOORDELEN:

- ruimte voor groei AH (t/m Pets Place, over de volle diepte), maximaal bedienen wens ondernemer;
- nieuw ensemble van oud en nieuw, zowel architectonisch/stedenbouwkundig als w.b. openbare ruimte;
- symmetrische opzet is enigszins te behouden, weliswaar in een nieuwe vorm, bijvoorbeeld in uitwerking van koppen en luifel (die integraal naar vorne komt);
- kans voor daktuinen/groene inrichting op de plintlaag (vergroening).

NADELEN:

- voorplein/ontmoetingsplek verdwijnt, incl. bomen, de samenhang/relatie van plein, ‘omarming’ en centrale park in de core verdwijnt;
- hoe omgaan met de extra parkeervraag als gevolg van groei AH en parkeren dat moet verdwijnen voor de uitbreiding (>ruimte voor de stoep), elders oplossen?! Bijv. groen parkeerplein bij de kerk? Gaat om heel veel parkeerplaatsen in dit model!
- een heel dure/ingewikkelde oplossing; iedereen mee moeten (willen) doen en (mee)betalen, niet enkel ondernemer ook eigenaar pand moet willen investeren;

AANDACHTSPUNT(EN):

- is een heel leuke maar ingewikkelde opgave die een goede architect vereist met bewezen vaardigheden (en goed opdrachtgeverschap).
- evt. doorzetten stoep/voetgangersverbinding richting herontwikkelingslocatie kerk (als groen parkeerplein).
- wil je als stad zo’n grote AH eigenlijk wel (hier)? Past dit in detailhandelsvisie vanuit de gehele stad/stadsdeel gezien?

MODEL G – ‘BEST OF BOTH WORLDS.... (UITBREIDING WINKELSTRIP MET KERKLOCATIE)’

VOORDELEN:

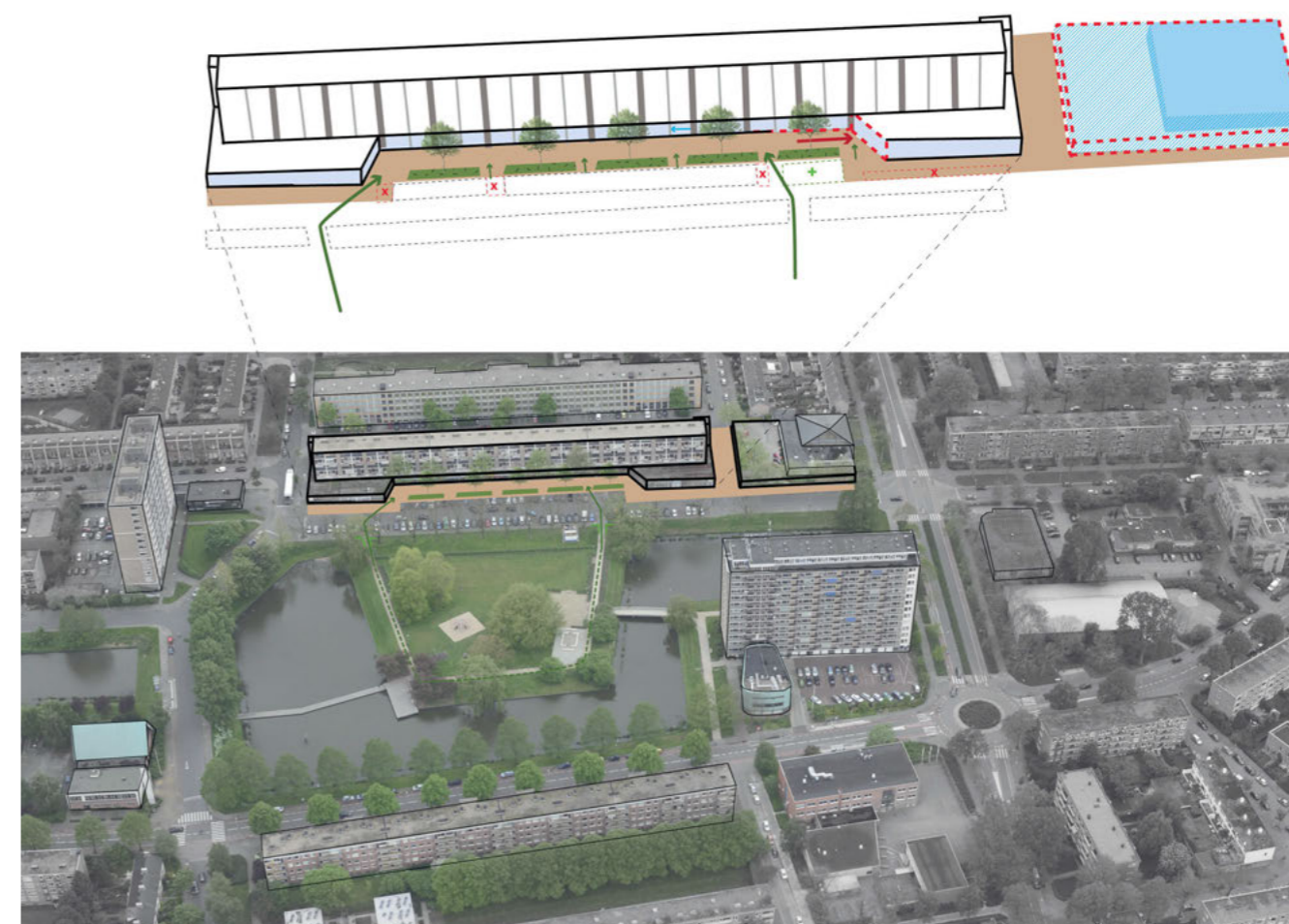
- ruimte voor groei AH (op nieuwe locatie direct terzijde: kerk) met ruimte voor parkeren;
- wegwerken (zo veel mogelijk) van de nadelen van model A / B. Ruimte voor structurele verbeteringen, zowel architectonisch/stedenbouwkundig als w.b. openbare ruimte;
- symmetrische opzet is – al dan niet in de oorspronkelijke vorm – uitgangspunt net als de samenhang/relatie van plein, ‘omarming’ en centrale park in de core;
- deels terugbrengen historische/architectonische kwaliteit, incl. symmetrische opzet, beide kopen groter dan oorspronkelijk maar wel in evenwicht;
- vergroening van voorplein/ruimte als ‘antwoord’ op parkruimte terugbrengen met grote groenvakken met (nieuwe) bomen, betere koppeling a/h park;
- inzetten op renovatie/restauratie gebouw met oorspronkelijke opzet (A) of huidige opzet met kapperszaak gespiegeld (symmetrisch). Nieuwe luifel verbindt oud en nieuw op logische wijze aaneen;
- doorzetten plint en wandelstrook richting nieuwe locatie AH; over de weg heen trekken. Weg (laatste deel Staringstraat) omzetten in enkel lv-doorsteek?!

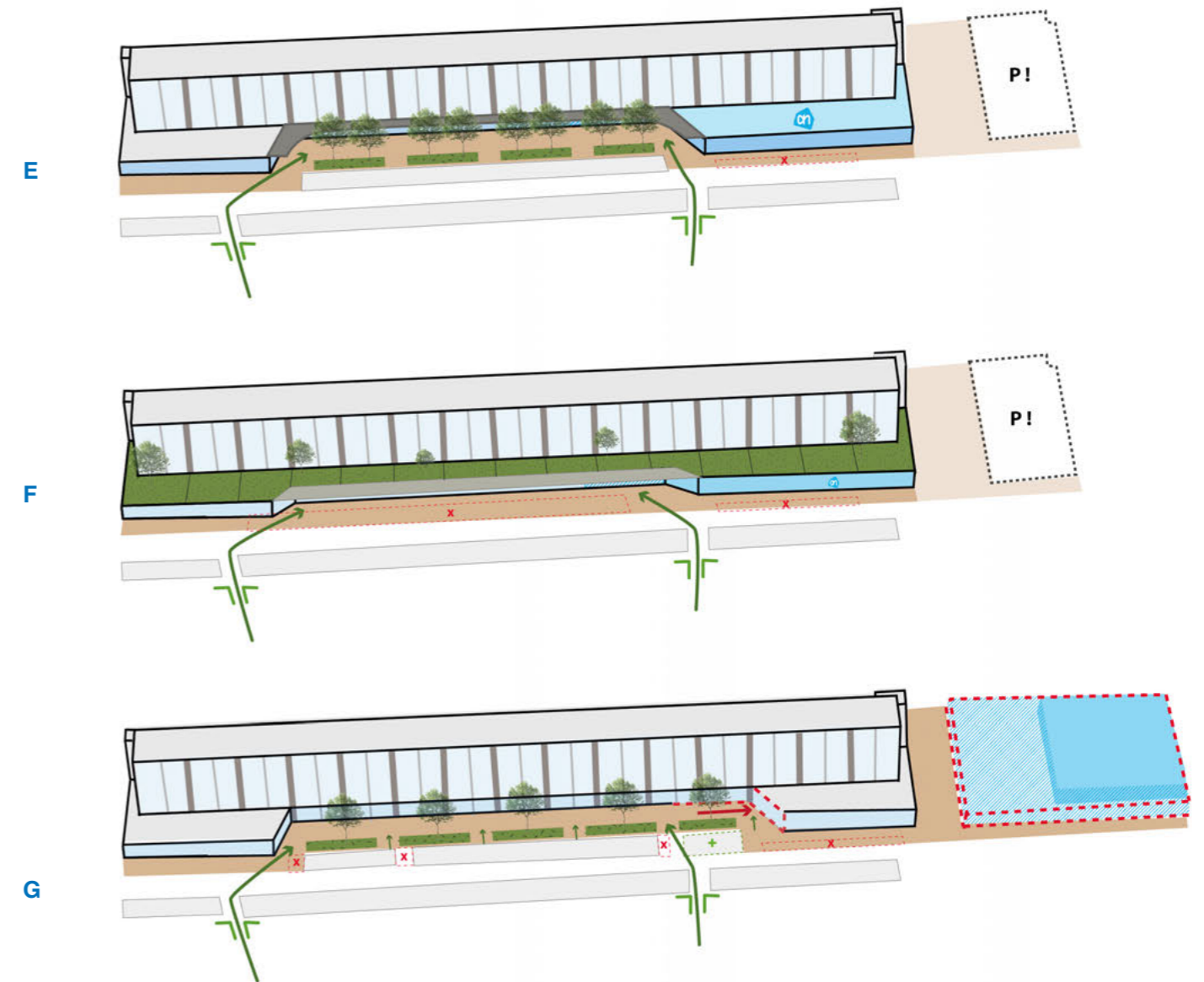
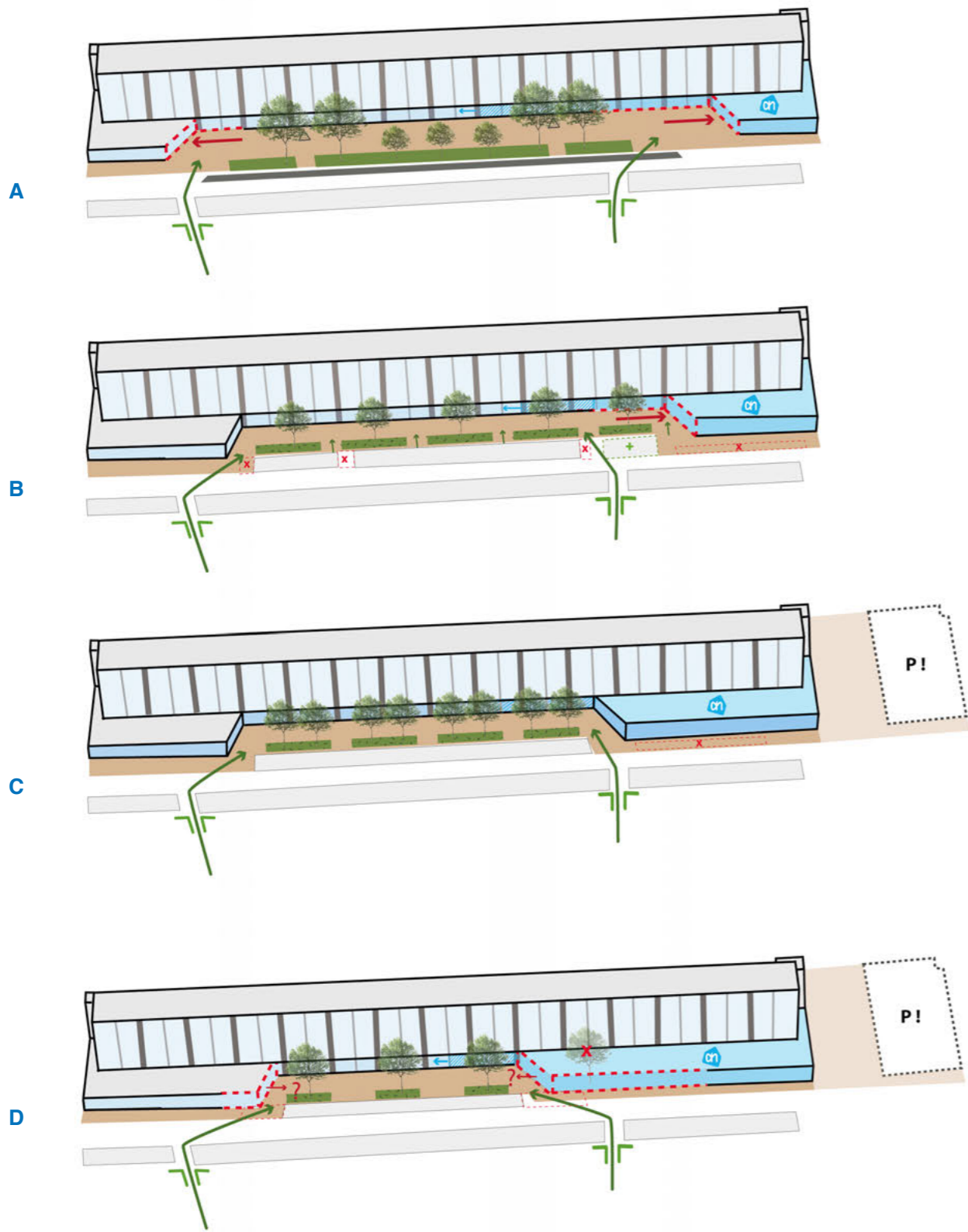
NADELEN:

- is er wel markt voor enkel kleine/traditionele winkeltjes?
- vrij dure en complexe oplossing waarbij wellicht nieuwbouw en vernieuwbouw financieel aan elkaar gekoppeld moeten worden?!

AANDACHTSPUNT(EN):

- Doorzetten stoep/voetgangersverbinding richting herontwikkelingslocatie kerk. Weg (laatste deel Staringstraat) omzetten in enkel lv-doorsteek?!

Alle ontwikkelingsrichtingen naast elkaar

6. CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

CONCLUSIE

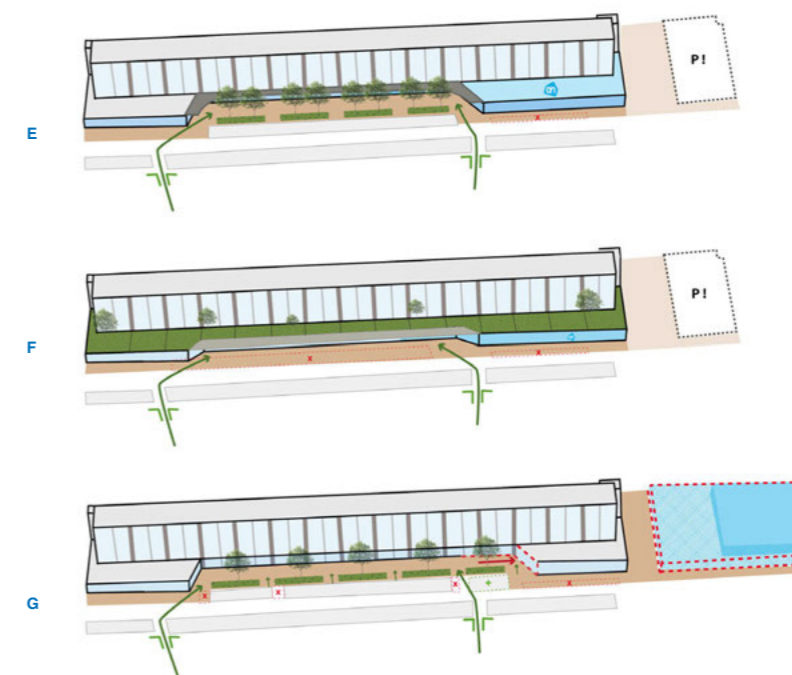
Dit onderzoek kent – als quickscan – z'n beperkingen. De beperkte scope en invalshoek van dit onderzoek dient in ogenschouw te worden genomen: het accent ligt in deze studie – vanuit de aard van de opdracht en de beperkte omvang – op cultuurhistorische en deels stedenbouwkundige en landschapsarchitectonische aspecten. Zaken als consequenties voor de detailhandel/wijkeconomie en bijvoorbeeld de logistiek & parkeren verdienen nadere uitwerking. Wel kan echter op basis van dit onderzoek uit de verschillende – in samenwerking met de gemeente tijdens de workshop opgestelde – oplossingsrichtingen een aantal worden geïdentificeerd als kansrijk voor verdere uitwerking, zoals ook een aantal modellen kan worden afgevoerd.

In ieder geval wordt op basis van deze studie geadviseerd om zeker niet uit te gaan van uitbreiding volgens het plan van de ondernemer, waarbij de winkelruimte in de plint en richting de core fors vergroot wordt. Dit model D tast het bijzondere karakter van het gebouw aan, alsook de relatie met de voorruimte en het park in de core, zonder dat daar een overtuigend nieuw 'ensemble' voor terug komt. Het zet feitelijk de deur open voor verdere uitbreiding in de plintzone en daarmee verdergaande verschraling en vertroebeling, wat het begin van het eind is. Dit wat als een soort 'laissez faire' zou kunnen worden beschouwd, of autonome ontwikkeling, is uitdrukkelijk een doemscenario.

AANBEVELINGEN

Geadviseerd wordt echt kant te kiezen door hetzij een duidelijke streep te trekken: tot hier en niet verder (en eigenlijk nog een beetje terug met die uitbouw), uitgaand van en rechtdoend aan het oorspronkelijk concept, of door echt door te pakken en de wens van de ondernemer te zien als aanleiding om op de schaal van hele winkelblok voor een nieuw ontwerpconcept en daarmee opnieuw overtuigend ruimtelijk concept te gaan. Kies voor uitwerking van: Model E, model F of model G.

Aanbevolen wordt deze 3 inrichtingsmodellen verder nader te onderzoeken, niet enkel op de cultuurhistorische, stedenbouwkundige en landschapsarchitectonische aspecten, maar tevens breder t.a.v. consequenties voor de detailhandel/wijkeconomie, economische kansrijkheid, de logistiek & parkeren, draagvlak in de buurt, enzovoorts. Op basis daarvan kan een definitieve afweging en keuze plaats vinden.

De ontwikkelingsrichtingen die de voorkeur verdienen

NASCHRIFT VAN DE AUTEURS

We kijken met veel plezier terug op deze studie die we als een soort prettig ontregelende ontdekkingsreis hebben ervaren. We hebben gemerkt dat de studie over een onderwerp gaat dat ertoe doet. Dat is goed nieuws. Het onderwerp leeft bij veel van de betrokkenen. Tegelijkertijd hebben we gemerkt dat het met het ‘geheugen’ van veel van de betrokkenen behoorlijk slecht gesteld is. Het werken aan groen erfgoed, ook van moderner datum, vraagt om kennis van zaken, weten waar je het over hebt. Je moet de rijkdom van de oorspronkelijke plannen kennen om er doeltreffend in te kunnen ‘rommelen’ en zo een geslaagde, nieuwe laag toe te voegen.

Deze studie beoogt de betrokkenen hierop te wijzen en aan te sporen tot het doen van huiswerk, om zo de rijkdom in ons modern groen erfgoed te zien en – vanuit een heldere ruimtelijke analyse en een begrip van het oorspronkelijke ‘idioom’ – er gericht mee aan de gang te kunnen gaan. Niet zozeer ‘terug naar’ maar vooral ‘aan de gang met’, gericht op de toekomst, maar wel altijd vanuit het eigene van de plek. Kijk daarbij steeds naar de ligging in de stad, de inbedding in het grotere geheel, de routing en de entrees, maar ook naar het programma. Wat vraagt de samenleving van nu?

We hopen dat deze studie geen eindpunt vormt maar een beginpunt voor een proces van herwaardering van het naoorlogs groen of in ieder geval een consequente werkwijze waarbij bij het aanpakken van deze vaak wat sleetse en gedateerde plekken niet het kind met het badwater wordt weggegooid.

We bedanken onze projectpartners: de RCE, het Stimuleringsfonds voor de Creatieve Industrie en de betrokken gemeenten: Apeldoorn, Den Haag, Groningen en Utrecht. We hopen dat deze bijzondere coalitie van partijen en bloedgroepen, met verschillende achtergronden en professies, ontwerpers en cultuurhistorici, symbool staat voor een periode waarin we intensiever gaan samenwerken. We merken dat velen – 15 jaar na de Nota Belvédère – nog altijd te veel in gescheiden werkelijkheden leven. Samenwerken is het devies: kijk over je eigen schutting heen. En ook: zoek de gebruikers op, ga de wijk in... Echt, doe het!

BRONVERMELDING

GRONINGER ARCHIEVEN

1615 Dienst Ruimtelijke Ordening / Economische Zaken: werktekeningen, 1860 - 1990

1769 Bibliotheek GAG Boeken

2291 Gedeputeerde Staten van Groningen: bestemmingsplannen, 1930 - 1976

1841 Gemeentebestuur van Groningen (3), 1916-1965

1516 Dienst Stadsuitbreiding / ontwikkeling en Volkshuisvesting, 1947-1988

Gemeente Groningen, Dienst RO & EZ

Beeldbank Gemeente Groningen

LITERATUUR

B. Jansen, *Wijkanalyse De Wijert Noord*, Groningen, 1999.

M. Steenhuis e.a., *Maakbaar Landschap. Nederlandse landschapsarchitectuur 1945 -1970*, Rotterdam, 2009.

De RCE ondersteunt gemeenten bij het opstellen en uitvoeren van plannen die het karakter van de wederopbouwgebieden voor de toekomst behouden, zoals de Wijert-Noord. De RCE vindt het belangrijk dat specifieke kennis over de wederopbouwperiode ontwikkeld wordt en beschikbaar komt. Het kennisplatform wederopbouwgebieden vervult hierin een centrale rol.

> Zie ook: www.cultureelerfgoed.nl/dossiers/wederopbouw

Het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie is hét cultuurfonds voor architectuur, vormgeving, e-cultuur en alle mogelijke crossovers. Het Stimuleringsfonds ondersteunt ontwerpers en talenten in de creatieve industrie. Kerntaak is stimuleren van cultuur door het creëren van vrije ruimte over de gehele breedte van het werkterrein: van vrije, autonome producties tot experimentele prototypen en van kritische bevraging van de samenleving tot meeslepende toekomstperspectieven.

> Zie ook: http://stimuleringsfonds.nl/nl/het_fonds/organisatie

H+N+
S+ +

STEENHUISMEURS

Gemeente
Groningen

 Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

**stimulerings
fonds
creatieve
industrie**

COLOFON

Dit onderzoek werd uitgevoerd door SteenhuisMeurs en H+N+S Landschapsarchitecten

Projectteam SteenhuisMeurs:
Dr. Marinke Steenhuis, ir. Joost Emmerik

Projectteam H+N+S Landschapsarchitecten:
Ir. Hank van Tilborg, ir. Marieke Brouwer-te Molder, Hilde Bloemers

SteenhuisMeurs BV, Paterswolde – Schiedam
Hoofdweg 255 9765 CH Paterswolde
050 308 01 00
www.steenhuismeurs.nl

H+N+S Landschapsarchitecten
Postbus 1603, 3800 BP Amersfoort
033 432 80 36
www.hnsland.nl

Amersfoort, juni 2016

© H+N+S / SteenhuisMeurs (2016) Alles uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en / of openbaar gemaakt mits de bron wordt vermeld.

H+N+
S+ +

STEEN
HUIS
MEURS

H+N+S
Landschapsarchitecten bv

Bezoekadres
Soesterweg 300
3812 BH
Amersfoort

Postadres
Postbus 1603
3800 BP
Amersfoort

info@hnsland.nl
www.hnsland.nl

SteenhuisMeurs BV,
Paterswolde - Rotterdam

Hoofdweg 255
9765 CH
Paterswolde

Stationsplein 45
Kleinhandel: Unit E1.166
3013 AK Rotterdam

mail@steenhuismeurs.nl
www.steenhuismeurs.nl